

ANALÝZA

3. 11. 2017

Podíl zaměstnanců pracujících na směny je v Ústeckém kraji téměř dvojnásobný než v Praze

V roce 2016 pracovalo na směny 1 207,8 tis. osob, tj. 29 % všech zaměstnanců ve věku 15–64 let. Tento podíl je pátý nejvyšší v rámci celé EU28. Vysoká je směnnost v ČR jak u mužů, tak i u žen. Velké rozdíly jsou v úrovni směnnosti mezi jednotlivými kraji republiky.

V rámci výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) jsou od roku 2002 zjišťovány údaje o účasti respondentů ve směnové práci podle jednotné metodiky Eurostatu¹. V posledním desetiletí se jejich podíl stabilizoval na úrovni 28–29 % (v minulém roce dosáhl přesně 29,0 %). V absolutním vyjádření pracovalo v roce 2016 na směny celkem 1 207,8 tis. zaměstnanců.

A. V řadě odvětví a skupin zaměstnání je směnová práce běžně uplatňována

Nejvíce zaměstnanců pracovalo na směny ve zpracovatelském průmyslu (536,0 tis.), v obchodu (145,5 tis.), v sekci zdravotnictví a sociální péče (138,6 tis.) a v dopravě a skladování (106,2 tis.). V těchto čtyřech odvětvových sekcích pracovaly více než tři čtvrtiny všech směnujících zaměstnanců. Práce na směny je významná i v dalších odvětvích. V sekci těžba a dobývání pracovala na směny téměř polovina všech zaměstnanců, vysoká směnnost je i v ubytování, stravování a pohostinství. Naproti tomu práce na směny se minimálně vyskytuje v profesních, vědeckých a technických činnostech, v odvětví vzdělávání, v sekci peněžnictví a pojišťovnictví a v informačních a komunikačních činnostech. Nízká úroveň směnnosti je i ve velkém sektoru stavebnictví.

¹ Metodická poznámka:

Směnová práce je pravidelný pracovní režim. Pro tuto práci je charakteristické, že rozdílné skupiny pracovníků nebo jednotliví pracovníci se vzájemně střídají na stejném pracovišti a vykonávají stejnou činnost. Důležité je převzetí a předání práce. Střídání různých pracovníků na pracovišti je nutnou podmínkou pro klasifikaci práce jako směnové. Směnová práce se vztahuje k osobě respondenta, nikoliv k charakteru provozu podniku či organizace. Nepatří sem profese a zaměstnání, které nemají charakter směnové práce (např. technickohospodářští pracovníci), ačkoli jiná pracoviště podniku mohou pracovat ve dvou či vícesměnném provozu. Směnová práce je zjišťována za zaměstnance a členy produkčních družstev, nikoliv za podnikatele.

ANALÝZA
**Počet a podíl pracujících na směny z počtu zaměstnanců ve věku 15-64 let
v odvětvových sekcích CZ-NACE v roce 2016**

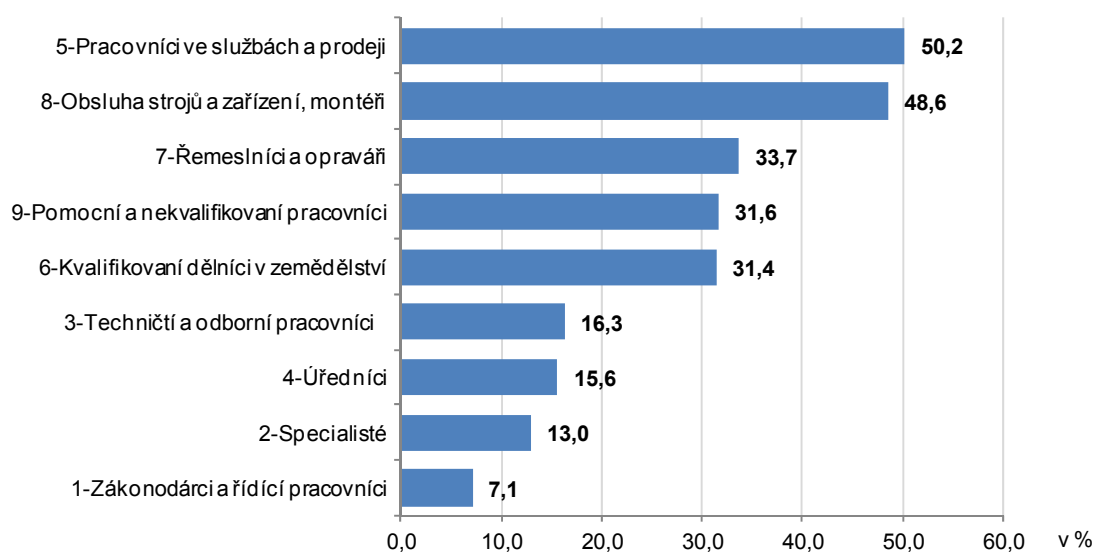
		Zaměstnanci vč. členů produkčních družstev		
			z toho pracující na směny v hlavním zaměstnání v posledních 4 týdnech	
			v tis.	v % z počtu zaměstnanců
Celkem ve věku 15-64 let		4 167,7	1 207,8	29,0
CZ-NACE	sekce			
z toho:				
Zemědělství, lesnictví a rybnářství	A	107,0	19,2	17,9
Těžba a dobývání	B	33,9	16,9	49,8
Zpracovatelský průmysl	C	1 310,4	536,0	40,9
Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla	D	45,9	14,7	32,0
Zásob. vodou; činnosti souvis. s odpady	E	52,2	7,4	14,1
Stavebnictví	F	232,0	12,8	5,5
Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	G	459,9	145,5	31,6
Doprava a skladování	H	282,5	106,2	37,6
Ubytování, stravování a pohostinství	I	131,5	64,9	49,3
Informační a komunikační činnosti	J	109,6	10,2	9,3
Peněžnictví a pojišťovnictví	K	84,7	6,2	7,3
Činnosti v oblasti nemovitostí	L	16,4	1,1	6,7
Profesní, vědecké a technické činnosti	M	145,3	3,6	2,5
Administrativní a podpůrné činnosti	N	98,3	31,2	31,7
Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	O	316,9	56,9	17,9
Vzdělávání	P	306,4	16,4	5,3
Zdravotní a sociální péče	Q	328,4	138,6	42,2
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	R	66,2	13,5	20,4

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

ANALÝZA

Velké rozdíly jsou mezi skupinami zaměstnání podle klasifikace CZ-ISCO. Jen zřídka pracují ve směnovém režimu řídicí pracovníci. Podíl pracujících na směny je nízký i v hlavní třídě specialisté, méně pracují na směny úředníci, ale také techničtí a odborní pracovníci. Naopak na směny pracuje více než polovina zaměstnanců ve službách a prodeji, často pracují na směny také pracovníci obsluhy strojů a zařízení, řemeslníci a opraváři a pomocní a nekvalifikovaní pracovníci. Údaje o úrovni směnnosti v hlavních třídách klasifikace zaměstnání tak korespondují s údaji za jednotlivé odvětvové sekce.

Podíl pracujících na směny na celkovém počtu zaměstnanců v hlavních třídách klasifikace zaměstnání CZ-ISCO v roce 2016

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

ANALÝZA

Celkový rozsah práce na směny je výrazně ovlivněn především situací ve zpracovatelském průmyslu, ve kterém pracovaly více než dvě pětiny všech zaměstnanců v národním hospodářství, kteří pracují na směny. Pro tuto sekci je charakteristický vysoký podíl mužů. Odvětvová struktura žen zaměstnankyň se vedle vysokého zastoupení zpracovatelského průmyslu vyznačuje i velkým počtem žen pracujících v obchodu a v sekci zdravotní a sociální péče. V těchto dvou odvětvích směnuje více než 40 % zaměstnankyň a v důsledku toho se celková úroveň směnnosti zaměstnaných žen blíží úrovni směnnosti mužů.

Počet a podíl mužů a žen pracujících na směny z celkového počtu zaměstnanců ve věku 15–64 let v odvětvových sekcích CZ-NACE v roce 2016

		Zaměstnanci pracující na směny v hlavním zaměstnání v posledních 4 týdnech			
		muži		ženy	
		v tis.	v % z počtu zaměstnanců v odvětví	v tis.	v % z počtu zaměstnanců v odvětví
Celkem ve věku 15-64 let		674,3	30,1	533,6	27,7
CZ-NACE	sekce				
z toho:					
Zemědělství, lesnictví a rybnářství	A	10,9	14,4	8,3	26,4
Těžba a dobývání	B	16,4	52,5	.	16,8
Zpracovatelský průmysl	C	349,9	41,6	186,1	39,7
Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla	D	14,2	38,8	.	5,3
Zásob. vodou; činnosti souvis. s odpady	E	6,9	17,2	.	3,7
Stavebnictví	F	12,0	6,0	0,8	2,7
Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	G	36,9	19,2	108,7	40,6
Doprava a skladování	H	76,4	38,4	29,8	35,8
Ubytování, stravování a pohostinství	I	33,1	60,7	31,8	41,3
Informační a komunikační činnosti	J	7,5	10,0	2,7	7,8
Peněžnictví a pojišťovnictví	K	2,6	8,0	3,6	6,9
Činnosti v oblasti nemovitostí	L	.	10,3	.	5,5
Profesní, vědecké a technické činnosti	M	2,7	3,9	0,8	1,1
Administrativní a podpůrné činnosti	N	19,8	37,1	11,4	25,3
Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	O	51,1	31,9	5,7	3,7
Vzdělávání	P	1,4	2,1	15,0	6,2
Zdravotní a sociální péče	Q	26,0	41,8	112,6	42,3
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	R	4,8	17,6	8,6	22,4

Vysvětlivky:

. údaj není dostatečně spolehlivý

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

Velká část pracující populace ve směnovém režimu nepracuje a nepoznává řadu problémů, se kterými se běžně směnující pracující musejí potýkat. Komplikace nastávají v případě žen, které musí sladit změnu svého pracovního rytmu se zajištěním chodu domácnosti, zvláště v případě matek s menšími dětmi.

ANALÝZA

B. Vysoká směnnost mužů a žen ve středním produktivním věku

Nejvyšší podíl pracujících na směny je ve skupině nejmladších zaměstnanců do 25 let, ve které se dostal přes hranici 40 %. Absolutní počet zaměstnanců v této věkové skupině je však podstatně nižší než ve starších věkových skupinách, protože velká část mladých se stále účastní vzdělávacího procesu a přitom je ekonomicky neaktivní.

Počet a podíl zaměstnanců pracujících na směny podle věkových skupin v roce 2016

	Pracující na směny v hlavním zaměstnání v posledních 4 týdnech					
	celkem		muži		ženy	
	v tis.	v %	v tis.	v %	v tis.	v %
Celkem ve věku 15-64 let	1207,8	29,0	674,3	30,1	533,6	27,7
15 až 19 let	9,5	41,0	5,9	42,4	3,6	38,9
20 až 24 let	101,8	41,1	59,8	40,8	42,0	41,6
25 až 29 let	151,1	32,6	95,1	35,4	56,0	28,6
30 až 34 let	138,3	27,4	84,5	28,4	53,8	26,0
35 až 39 let	166,9	27,2	94,4	28,3	72,6	25,8
40 až 44 let	189,9	28,8	103,2	30,8	86,7	26,8
45 až 49 let	152,8	29,1	73,3	28,5	79,5	29,7
50 až 54 let	135,4	27,6	67,6	28,4	67,8	26,9
55 až 59 let	116,2	27,3	59,0	27,9	57,2	26,7
60 až 64 let	45,9	21,4	31,5	22,8	14,4	19,0

Poznámka:

Po dosažení 65 let podíl směnujících zaměstnanců rapidně klesá. Ve věkové skupině 65 a více let pracovalo na směny 10,3 tis. osob a míra směnnosti zde byla výrazně nižší než v mladších skupinách, a to 14,0 %. Po 25 roce rovněž výrazně klesá směnnost u žen v souvislosti s porodností a následnou mateřskou a rodičovskou dovolenou.

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

Ve skupině 25–29letých pracovala na směny téměř třetina všech zaměstnanců. V následující věkové skupině 30–34 let činil podíl směnujících v minulém roce 27,4 %. V desetileté skupině 25–34letých převládá absolutní počet i podíl mužů pracujících na směny. To je jednoznačně důsledkem skutečnosti, že velká část žen odchází na mateřskou a rodičovskou dovolenou a při nástupu do zaměstnání hledá takové pracovní uplatnění, které by jí umožnilo pečovat o děti.

Situace se mění ve věku od 35let, kdy se počet a podíl žen pracujících na směny přibližuje úrovni stejných ukazatelů za muže. Ve skupině 45–54letých počet žen pracujících v tomto režimu dokonce absolutně převyšuje počet mužů. Ve skupině nad 55 let se projevuje přetrvávající rozdílná hranice pro odchod do důchodu.

C. V osmi krajích ČR pracuje na směny více než 30 % zaměstnanců

Rozsah směnové práce je v první řadě určen charakterem zaměstnání respondentů a odvětvovou příslušností pracoviště. To se bezprostředně odráží i v rozdílech ve výši podílu zaměstnanců pracujících na směny na celkovém počtu zaměstnanců v jednotlivých krajích

ANALÝZA

republiky. V Praze je směnnost bydlících zaměstnanců (20,7 %) podstatně nižší než ve všech ostatních krajích, a to jak u mužů, tak i u žen. Výjimkou je Jihomoravský kraj, ve kterém je směnnost v regionálním pohledu také velmi nízká. To vyplývá ze skutečnosti, že odvětvová (CZ-NACE) a profesní struktura (CZ-ISCO) v Brně je srovnatelná se situací v hlavním městě. V Plzeňském, Moravskoslezském, Pardubickém a Karlovarském kraji pracuje na směny téměř třetina všech zaměstnanců. Nejvyšší směnnost vykazuje dlouhodobě Ústecký kraj, ve kterém je takřka dvojnásobně vyšší než v Praze.

Podíl zaměstnanců pracujících na směny podle krajů v ČR v roce 2016

v %

	Podíl pracujících na směny v hlavním zaměstnání v posledních 4 týdnech		
	celkem	muži	ženy
ČR celkem	29,0	30,1	27,7
Hl. m. Praha	20,7	23,2	18,1
Středočeský	31,0	33,0	28,7
Jihočeský	28,0	27,6	28,6
Plzeňský	32,2	31,5	33,1
Karlovarský	31,5	34,9	27,6
Ústecký	39,1	40,8	37,1
Liberecký	30,2	33,3	26,6
Královéhradecký	30,9	34,0	27,5
Pardubický	31,7	33,2	29,8
Vysočina	29,6	25,8	34,4
Jihomoravský	21,7	20,0	23,7
Olomoucký	28,8	28,5	29,1
Zlínský	28,7	28,8	28,6
Moravskoslezský	32,2	35,8	27,8

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

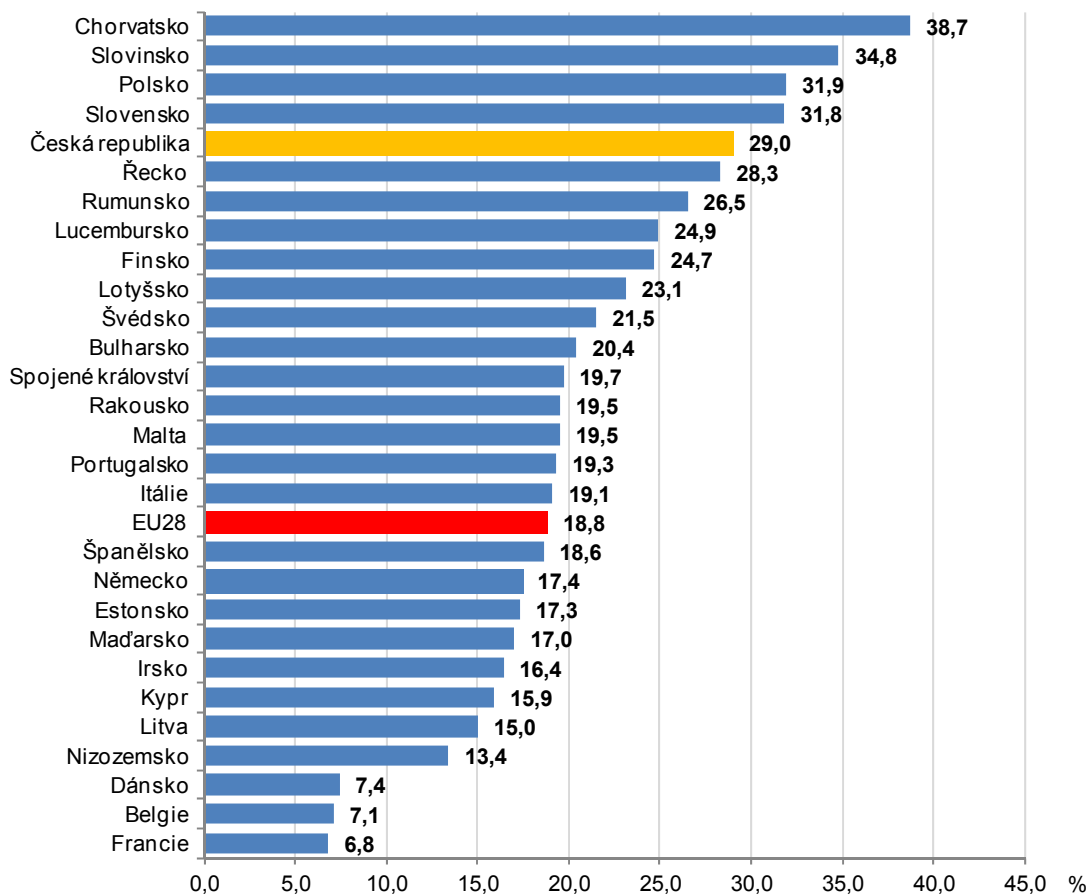
D. Podíl zaměstnanců pracujících na směny je v ČR jeden z nejvyšších v rámci celé EU

Rozsah práce na směny je v zemích Evropské unie, obdobně jako v řadě jiných aspektů zaměstnanosti, velmi odlišný. V roce 2016 dosáhl podíl osob pracujících v tomto režimu v rámci EU28 celkem 18,8 % všech zaměstnanců. Podíl žen pracujících na směny je v EU28 o něco nižší než u mužů (17,4 % proti 19,8 % zaměstnanců mužů). Mezi státní rozdíly v úrovni směnnosti jsou přítom u obou pohlaví velké.

Nejvyšší podíl zaměstnanců pracujících na směny vykazuje Chorvatsko, dále pak Slovinsko, Polsko a Slovensko. Směnnost v naší republice dosáhla páté nejvyšší hodnoty ze všech členských zemí EU. Ve většině zemí (celkem 16) byl podíl pracujících na směny nižší než 20 % všech zaměstnanců. O velikosti rozdílu v uplatnění práce na směny svědčí skutečnost, že země jako jsou Chorvatsko či Slovinsko mají více než pětkrát vyšší úroveň směnnosti, než je tomu ve Francii. Velmi málo je tato práce rozšířena i v Belgii a Dánsku.

ANALÝZA

**Podíl pracujících na směny na celkovém počtu zaměstnanců
v zemích EU28 v roce 2016**

Zdroj: Eurostat, Labour Force Survey

Práce na směny je v České republice hojně využívána. Přináší přitom velké nároky na sladění tohoto pracovního režimu s osobním životem respondentů. Práce na směny se totiž u řady z nich neomezuje jen na pracovní dny, ale v mnoha případech respondenti pracují i ve dnech pracovního volna, v sobotu nebo neděli. Řada osob ve středním věku zajišťuje i péči o generaci svých rodičů.

Je nutné vzít v úvahu výši mezd a platů zaměstnanců, zejména žen. Průměrné mzdy v odvětvích s vyšší směnností jsou totiž nízké ve srovnání s odvětvími s nejvyšší úrovní výdělků, kde je podíl pracujících na směny naopak velmi malý. V odvětvích s vysokou směnností je navíc absolutní rozdíl v úrovni průměrných mezd a platů mezi muži a ženami jeden z nejvyšších.

ANALÝZA

Hrubé měsíční mzdy zaměstnanců podle odvětví a pohlaví

			Průměrná mzda v Kč		
			Average earnings (CZK)		
			celkem	muži	ženy
			Total	Men	Women
A-S	Celkem	01-96	29061	32134	25283
	v tom:				
A	Zemědělství, lesnictví a rybníkářství	01-03	23609	25061	20684
B	Těžba a dobývání	05-09	33460	34132	28731
C	Zpracovatelský průmysl	10-33	29382	32351	23765
D	Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla	35	42675	44300	37279
E	Zásobování vodou, činnosti související s odpady	36-39	26878	27353	25257
B-E	Průmysl celkem	05-39	29695	32496	24083
F	Stavebnictví	41-43	26199	26800	22985
G	Obchod, opravy motorových vozidel	45-47	26889	31322	22947
H	Doprava a skladování	49-53	26963	27481	25605
I	Ubytování, stravování a pohostinství	55-56	16453	17038	15968
J	Informační a komunikační činnosti	58-63	51525	57063	38010
K	Peněžnictví a pojišťovnictví	64-66	52158	68523	41247
L	Činnosti v oblasti nemovitostí	68	24834	25708	23950
M	Profesní, vědecké a technické činnosti	69-75	35065	39655	29481
N	Administrativní a podpůrné činnosti	77-82	19738	20504	18777
O	Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení	84	31765	33831	29715
P	Vzdělávání	85	28207	34794	26219
Q	Zdravotní a sociální péče	86-88	29098	38076	26935
R	Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	90-93	24229	26123	22510
S	Ostatní činnosti	94-96	22765	27705	19208

Zdroj: ČSÚ, publikace *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2016* (Kód: 110026-17)

Autor

Marta Petráňová, Jan Kočka

Oddělení pracovních sil, migrace a rovných příležitostí, ČSÚ

Tel.: +420 274 054 357; +420 274 052 183

E-mail: marta.petranova@czso.cz; jan.kocka@czso.cz

Oddělení informačních služeb – ústředí

Informace o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další najdete na stránkách

Českého statistického úřadu: www.czso.cz | tel.: 274 052 304, 274 052 425, e-mail: infoservis@czso.cz